

CEZA ZAMANAŞIMI

*Yrd.Doç.Dr. İsa DÖNER**

I. KAVRAM

Yargılamanın sonucunda, kesin mahkumiyet ortaya çıkmasından sonra, belirli bir sürenin geçmesiyle cezanın infaz edilebilmesine engel olan kuruma, ceza zamanaşımı denir. Bu itibarla ceza zamanaşımı, failin yargılanmasının sonuçlanmasından ve suçluluğunun, kesin olarak tespitinden sonra sözkonusu olmaktadır¹.

Devletin "ceza vermek hakkı" suçlu aleyhine kamu davası açmak ve bu dava sonunda verilen cezayı çektirmek suretiyle yerine getirilmiş olur. Devletin ceza vermek hakkından vazgeçmesi de dava ve ceza zamanaşımına göre değişir. Bu sebeple ceza kanunlarında iki türlü zamanaşımı kabul edilmiştir. Bunlar, dava zamanaşımı ve ceza zamanaşımıdır. Kanunda tayin edilmiş olan zaman geçtikten sonra kamu davası açılmaz. Burada kamu davasının açılmasına mani olan sebep "dava zamanaşımı"nın dolmuş olmasıdır. Kesin hükümle verilmiş bir ceza, kanunla belirlenen zaman geçtikten sonra infaz edilemez. Burada infaza engel olan sebep "ceza zamanaşımı"nın dolmuş olmasıdır. Dava zamanaşımı ile ceza zamanaşımı arasında nitelik farkı bulunmamaktadır. Her iki zamanaşımı aynı kavramın iki ayrı uygulama şeklinden başka bir şey değildir².

Ceza Kanununun uygulanmasında "Suçta ve Cezada Kanunilik İlkesi" (nullum crimen sine lege, nullum poone sine lege) burada da geçerlidir³.

* Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 Dönmezer, Sulhi/ Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, İstanbul 1994, Cilt: III, No: 2054; Temistokli Zembulidis, "Cihet-i Cezaiyede Müruruzaman", *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt: XVII., 1943, s.763 v.d.; Centel, Nur/ Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Ekim 2005, s.648 v.d; Hakeri, Hakan, *Ceza Hukuku*, Eylül 2005 Ankara, s.387 v.d.; Soyaslan, Doğan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* Ankara, 2005, s.587 v.d.

2 Erem, Faruk/ Danışman, Ahmet/ Artuk, Mehmet Emin, *Ceza Hukuku (Genel Hükümler)*, Ankara 1997, s. 984.

3 Artuk, M.Emin/Gökçen, Ahmet/ Yenidünya, A.Caner, *Ceza Hukuku Genel Hükümler I*, Ankara, 2002, 118, 209; İçel, Kayıhan/Donay, Süheyl, *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım 1. Kitap*, Ekim 2005, İstanbul, s. 74 v.d..

Kanunilik ilkesinin neticelerinden bir de kıyas(benzetme) yapılmasının mümkün olmamasıdır. Kıyas, ceza kanununda açıkça suç olarak gösterilmemiş olan bir fiilin kanundaki suçlardan birine benzetilmek suretiyle kişinin cezalandırılmasıdır. Bu itibarla ceza tayin edilirken kanunda açıkça yazılı durumlarda, arttırma, eksiltme ve değiştirme yapılabilecektir(TCK 61/9). Bunun dışında bir uygulama ceza hukukunda kabul edilemez. Nitekim 5237 sayılı TCK'nun "Suçta ve Cezada Kanunilik" başlıklı 2'inci maddesinde, 765 sayılı TCK da açıkça yer almayan kıyas yasağından bahsedilmiş ve 5237 sayılı TCK'nun 2/3"üncü maddesinde "*kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz...* " ibaresi ile ceza hukukundaki kıyas(benzetme) yasağı açık ve net bir şekilde belirtilmiştir.

Bu nedenle ceza zamanaşımında da kanunilik ilkesi geçerlidir. 1982 Anayasa'sının 38/2. maddesinde suç ve ceza da sözkonusu olan "kanunilik ilkesi"nin zamanaşımında da geçerli olduğu açıkça düzenlenmiştir. Buna karşılık 5237 sayılı TCK'nda konun düzenlendiği 2. maddede ceza zamanaşımına ilişkin herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Ancak TCK'nun "Zamanaşımının hesabı ve uygulanması" başlığı altındaki 72/2. maddede "Dava ve ceza zamanaşımı re'sen uygulanır ve bundan şüpheli, sanık ve hükümlü vazgeçemezler" hükmü yer almaktadır. Devletin ceza vermek hakkından vazgeçmesini de temsil eden zamanaşımı kurumunun birey yararı için düzenlendiği açıktır. Bu nedenle dava zamanaşımında olduğu gibi ceza zamanaşımında da zamanaşımı sözkonusu olması durumunda, bu re'sen uygulanması gerekecektir. İster yetkili merci isterse, sanık veya hükümlü bundan tek taraflı veya iki taraflı olarak vazgeçmesi mümkün değildir. Bu durum, özel hukuk ve ceza hukuku arasındaki farklardan birini oluşturmaktadır. Ceza zamanaşımını, davanın her hal ve evresinde dermeyan edilmesi ya da re'sen bu duruma karar verilmesi mümkündür. Zamanaşımının dolmuş olup olmadığının şüpheli kaldığı durumlarda da dolmamış olduğunun ispat yükü, savcıya düşer. Şüphe, sanık lehinedir.

A. Karşılaştırmalı Hukukta Ceza Zamanaşımı

Anglo-Amerikan hukuku dışında bütün kanunlarda ceza zamanaşımı bulunmaktadır. Buna karşılık bazı kanunlar işlenen suç ve failin kişisel niteliklerini gözönünde bulundurarak, ceza zamanaşımını kabul etmemektedirler. Örneğin 1888 İtalyan Ceza Kanunu bu şekildedir. Bu kanuna göre mükerrirlerin, suçu itiyat ve meslek edinenlerin ya da suç işleme eğilimi olanların cezaları, zamanaşımına uğramaz(İCK m. 172/7). Yine bazı kanunlarda bazı suçların ve cezası, süresiz hürriyeti bağlayıcı olanları zamanaşımına uğramayacağı kabul edilmiştir. Bu grup suçlar, özellikle insanlık aleyhinde işlenmiş olan suçlar olarak öngörülmüştür. Alman Ceza Kanununun

79/2. maddesi, Avusturya Ceza Kanununun 59/1. maddesi ve Küba Ceza Kanununun 65/4. maddesi bu şekildedir. Danimarka Ceza Kanununun 97. maddesine göre, hafif cezayı gerektiren suçlarda ceza zamaşıımı kabul edilmektedir. Buna karşılık ağır cezayı gerektiren suçlarda ise, 10 yıllık bir sürenin geçmiş olması durumunda, bu cezanın infaz edilebilmesi için Adalet Bakanlığının istekte bulunmuş olması şartını aramaktadır⁴.

B. Ceza Zamaşıımının Gerekliliği

Dava zamaşıımında olduğu gibi, ceza zamaşıımının gerekliliği üzerinde de çeşitli tartışmalar olmuştur. Örneğin eski Avusturya Ceza Kanununda ceza zamaşıımına yer verilmemişti. Burada konuya ilişkin eleştirilerden bakıldığında ceza zamaşıımı, dava zamaşıımına göre, daha çok eleştiriye maruz kalmıştır. Buna göre suça ilişkin deliller toplanıp, failin suçluluğu kesin hükümle subut bulduktan ya da artık failin suçsuzluğundan %100 şüphe edilemeyecek bir durum ortaya çıktıktan sonra, sırf belirli bir süre içinde mahkumun ele geçmemesi nedeniyle, cezanın infaz yetkisinin ortadan kalkmasının, cezadan kaçmayı teşvik edici, toplumda cezaların kesinliği ve caydırıcılığı konusundaki inancı zedeleyici bir etki yapacağı ileri belirtilmiştir⁵.

Bununla birlikte, ceza zamaşıımının kabulünün gerekçeleri ile dava zamaşıımının kabul edilmesini haklı gösteren nedenlerin aynı olduğu belirtilmiştir. Hatırası kaybolan bir suçun, cezasını çektirmenin yerinde olmadığı, bu şekilde bir mahkumiyetin infazı nedeniyle, toplumun, mahkuma karşı acıma hislerinin artacağı ve bu kadar geciken bir mahkumiyeti infaz ettirmekte toplum yararının bulunmadığı fikirleri ileri sürülmüştür. Buna karşılık ortada, kesin(nihai) bir mahkumiyet sözkonusu olduğu için, ceza zamaşıımına ilişkin belirtilen sürelerin, dava zamaşıımı sürelerine göre daha uzun tutulması gerektiği belirtilmiştir⁶.

C. Türk Ceza Kanununda Ceza Zamaşıımı

5237 sayılı TCK'nun, 68-72. maddeleri arasında ceza zamaşıımı düzenlenmiştir(765 s. TCK m.112-118). Ancak bazı suçların cezaları, zamaşıımına uğramayacağı belirtilmiştir. Buna göre, Ceza Kanunumuzun 68/3. maddesine göre, TCK'nun (3) Bu Kanunun İkinci Kitabının Dördüncü Kısmında yazılı "Millete ve Devlete Karşı Suçlar ve Son Hükümler"de yer alan (TCK m.247 v.d.) yurt dışında işlenmiş suçlar nedeniyle verilmiş olan ağır-

4 Önder, Ayhan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul 1989, Cilt:III, s. 297.

5 Dönmezer/ Erman, *Nazari Tatbiki*, Cilt:III, s. 278; Temistokli, "Cihet-i Cezaiyede Müru-zaman", s.763 v.d.; Önder, *Ceza Hukuku*, s. 298.

6 Önder, *Ceza Hukuku*, s. 298; Dönmezer/ Erman, *Nazari Tatbiki*, Cilt:III, s. 279.

laştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ya da on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçların, yurt dışında işlenmiş olmaları halinde zamanaşımına uğramayacakları belirtilmiştir.

765 sayılı TCK'na göre, kamu hizmetlerinden süresiz yasaklılık cezasının zamanaşımına uğramayacağı belirtilmişti(765 s. TCK m.112/4). Kanunumuzun bu sistemi doktrinde bazı hukukçular tarafından eleştirilmiştir. Buna göre, müebbet cezalarda ve ölüm cezasında zamanaşımını kabul edip, çok daha az ağırlıkta olan kamu hizmetlerinden süresiz yasaklılık cezasında zamanaşımının kabul edilmemiş olmasının yerinde olmadığı, kamu hizmetlerinden süresiz yasaklılık cezasının da ceza zamanaşımına tabi olması gerektiği ileri sürülmekteydi. Çünkü 765 sayılı TCK, ceza zamanaşımında altı grupta kabul etmiştir. Kamu hizmetlerinden süreli yasaklılık cezası 112. maddenin 4.bendine göre, 10 yılda zamanaşımına uğradığına göre, kamu hizmetlerinden süresiz yasaklılık cezası, bu derecenin üstündeki süre içinde zamanaşımına uğramalı, yani 20 senenin geçmesi ile düşmesi gerekliydi⁷.

5237 sayılı TCK'nda buna ilişkin hüküm 69. maddede yer almıştır. Hak yoksunluklarına ilişkin düzenleme, TCK'nun 53/1,5. maddesinde yer almaktadır. TCK'nun 69. maddesinde, cezaya bağlı olan veya mahkemenin verdiği hükümde yer alan hak yoksunluklarının süresinin, ceza zamanaşımı süresi doluncaya kadar devam edeceği gösterilmiştir. Buna göre, kişi hakkında kesinleşmiş olan cezanın infazının gecikmiş olması, bu cezaya bağlı olan hak yoksunluklarının uygulanmasının engellemeyecektir. Buna karşılık, bu şekilde ortaya çıkan hak yoksunluklarını, en geç ceza zamanaşımı süresi bitinceye kadar devam edeceği belirtilmiştir.

II. CEZA ZAMANAŞIMINDA SÜRELER

A. CEZA ZAMANAŞIMINDA SÜRELERİN BELİRLENMESİ

Ceza zamanaşımı sürelerinin iki şekilde belirlendiği görülmektedir. Bunlardan birinci duruma göre, cezanın ağırlığı oranında zamanaşımı süresi de uzun olmaktadır. Çünkü, suç delilleri mahkemece değerlendirilmiş ve mahkumiyet hükmü bu delillere göre verilmiştir. Artık delillerin kaybolması ya da değer ve güncelliğini yitirmesi sözkonusu olmamaktadır. İkinci duruma göre ise, ceza zamanaşımı süreleri dava zamanaşımı sürelerine göre daha uzun olarak belirlenmektedir. Çünkü, fiil hakkında dava açılmış, yargılaması yapılmış ve bu fiil ile ilgili hüküm verilmiştir. Bütün bunlar toplum üzerinde olayın daha geç unutulmasında etkili olmaktadır. Bu nedenle ceza zamanaşımı süreleri, dava zamanaşımı sürelerine göre daha uzun tutulması gereklidir. Bununla birlikte, karşı görüşte olan kimselere göre ise, suçun işlenmesi

7 Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1003.

ile mahkemenin bu suç ile ilgili hüküm kararını vermesi, zamanaşımı sürelerinin farklı olarak belirlenmesinde o kadar önemli bir ölçü teşkil etmemektedir⁸.

1. Karşılaştırmalı Hukukta Ceza Zamanaşımı Süreleri

Karşılaştırmalı hukukta ceza zamanaşımı süreleri 3 ile 8 kademe arasında belirlenmektedir. Kademelerde alınan temel somut cezadır. Bu cezanın çeşidi, ağırlığı veya sadece cezanın çeşidi veya sadece suçun çeşidi gözönünde bulundurulmak suretiyle kademeler belirlenmektedir. Hollanda Ceza Kanunu, dava zamanaşımı sürelerini belirledikten sonra, ceza zamanaşımı sürelerinin 1/3 oranında daha uzun olduğunu kabul etmiştir.⁹

Alman Ceza Kanunu 79/3. maddesine göre, zamanaşımı süresi, on yıldan çok hürriyeti bağlayıcı cezalar için yirmi beş yıl; beş yıldan on yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezalar için yirmi yıl; bir yıldan beş yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezalar için on yıl; bir yıla kadar hürriyeti bağlayıcı ceza ile otuz gün biriminden fazla para cezaları için beş yıl; otuz gün birimine kadar para cezaları için üç yıldır. Yine Alman Ceza Kanunu 79/4. maddesine göre, "Sicherungsverwahrung'un infazı, zamanaşımına uğramamaktadır. Diğer güvenlik önlemlerinde ceza zamanaşımı on yıldır. Führungsaufsicht ile ilk kez bir eğitim kurumunda tutulma önlemlerinin verildiği hallerde ise beş yıl olarak gösterilmiştir. Avusturya Ceza Usul Kanununun 59/3. maddesine göre, zamanaşımı süresi, hükmedilen hürriyeti bağlayıcı ceza bir yıl ile on yıl arasında ise on beş yıl, hükmedilen hürriyeti bağlayıcı ceza üç ay ile bir yıl arasında ise veya bir para cezasına üç aydan fazla bir seçimlik hürriyeti bağlayıcı cezayla birlikte hükmedilmişse on yıl, bütün diğer durumlarda da beş yıl, olarak gösterilmiştir. İtalyan Ceza Kanununun 172/1,2,3. maddesinde de hapis cezası, verilen cezanın iki katına eşit bir sürenin ve her halde otuz yılı aşmayan ve on yıldan aşağı olmayan sürenin geçmesiyle ortadan kalkar. Ağır para cezası, on yılın geçmesiyle ortadan kalkmakta; hapis cezasının yanında ağır para cezası verildiğinde birinin veya öteki cezanın ortadan kalkmasında da hapis cezası için belirlenen sürenin geçmesi göz önüne alınmaktadır. Fransız Yeni Ceza Kanununun 133/2, 3, 4. maddesinde de bir cürümden dolayı verilmiş cezaların yirmi yılın, bir cünhadan dolayı verilmiş cezaların beş yılın, bir kabahatten dolayı verilmiş cezaların ise iki yılın geçmesiyle zamanaşımına uğrayacağı gösterilmiştir¹⁰.

8 Önder, Ceza Hukuku, s. 301; Temistokli, "Cihet-i Cezaiyede Müruruzaman", s.763 v.d.

9 Önder, Ceza Hukuku, s. 302; Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.590 v.d..

10 İçel, Kayıhan/ Akıncı, Fusun Sokullu /Özgenç, İzzet/ Söztür ,Adem/ Mahmutoğlu, Fatih S./ Ünver, Yener, *Yaptırım Teorisi*, İstanbul 2000, 3. Kitap, s. 372.

İsviçre Ceza Kanunu 96. maddesinde ise, ceza zamanaşımı süreleri cezalarda, On yıl ve daha fazla özgürlüğü bağlayıcı cezaya hükmedilmişse yirmi beş yıl, beş yıldan on yıla kadar özgürlüğü bağlayıcı cezaya hükmedilmişse yirmi yıl, bir yıldan beş yıla kadar özgürlüğü bağlayıcı cezaya hükmedilmişse on beş yıl, başka bir cezaya hükmedilmiş ise beş yıl sonra zamanaşımına uğramaktadır. Diğer emniyet tedbirleri temel cezanın tabi olduğu zamanaşımı süresine bağlı tutulmuştur¹¹.

2. Türk Ceza Kanununa Göre Ceza Zamanaşımı Sürelerinin Belirlenmesi

Türk Ceza Kanunu, ceza zamanaşımı sürelerini, dava zamanaşımı sürelerine oranla daha uzun tutmuştur. Bunu da cezanın çeşidine ve ağırlığına göre de belli kademeler kabul etmiştir. Kanunda belirtilen ceza zamanaşımı süreleri, dava zamanaşımı sürelerine göre daha çok uzundur. Bunun gerekçesi de ceza zamanaşımının, bir mahkeme hükmü ile kesin olarak tespit edilmiş bir suçluluk hakkında olmasının karşılık, dava zamanaşımında sözkonusu suçluluk kesin değildir. Failin suçluluğu subut bulunmamış, belirsizlik durumu devam etmektedir. Çünkü ortada, suçluluğu sabit sayan kesin bir mahkeme hükmü bulunmamaktadır. Toplum yararının azalması ve sona ermesi dava zamanaşımında, ceza zamanaşımına nispeten daha erken ortaya çıkmaktadır¹².

Türk Ceza Kanununda, “yaptırımlar”ın yer aldığı “Üçüncü Kısım” altında, “Birinci Bölüm”deki “Cezalar”ı 45. maddede göstermiştir. Buna göre, suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarının olduğunu hükme bağlamıştır.

a. Hapis Cezaları

Hapis, ağırlaştırılmış müebbet, müebbet ve süreli hapis cezalarıdır (TCK m.46). Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, hükümlünün yaşamı süresince devam eder. Bu ceza da kanun ve tüzükte gösterilen şekilde sıkı güvenlik rejimine göre çektirilir (TCK m.47).

Müebbet hapis cezası ise, hükümlünün yaşamı boyunca hapiste bulunmasıdır (TCK m.48).

Hapis cezası da kısa ve uzun süreli olarak ikiye ayrılır. Uzun süreli hapis cezası, kanunda aksine hüküm bulunmadıkça bir aydan fazla, yirmi yıldan az sürelidir (TCK m.49/1).

11 *İsviçre Ceza Kanunu Öntasarısı*, çev. Ünver, Yener, Nuhoglu, Ayşe, İstanbul 1997, s. 231.

12 Erem/ Danışman/ Artuk, *Ceza Genel Hükümler*, s.995; İçel, *Yaptırım Teorisi*, s. 373; Hakeri, *Ceza Hukuku*, s.388 v.d.

Kısa süreli hapis cezası, mahkemece hükmedilen bir yıl ya da daha az süreli hapis cezasıdır(TCK m.49/2).

Türk Ceza Kanununda, ceza zamaşımını süreleri, şu şekilde belirtilmiştir(TCK 68):

- Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarında kırk yıl,
- Müebbet hapis cezalarında otuz yıl,
- Yirmi yıl ve daha fazla süreli hapis cezalarında yirmidört yıl,
- Beş yıldan fazla hapis cezalarında yirmi yıl,
- Beş yıla kadar hapis cezalarında on yıl geçmesiyle, zamaşımına uğrayacağı öngörülmüştür.

b. Adli Para Cezaları

Türk Ceza Kanunu, “Adli para cezası” başlığı altında yer alan 52/1. maddesinde adli para cezasının ne olduğunu göstermiştir. Buna göre adli para cezası, “beş günden az ve kanunda aksine hüküm bulunmayan hâllerde yediyüzotuz günden fazla olmamak üzere belirlenen tam gün sayısının, bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılması suretiyle hesaplanan meblağın hükümlü tarafından Devlet Hazinesine ödenmesidir.

Adli para cezaları ile ilgili zamaşımı süresi, 10 yıl olarak düzenlenmiştir(TCK m.68/1-e).

c. Müsadereye İlişkin Hüküm verildiği Durumda

Müsadereye ilişkin hüküm, hükmün kesinleştiği tarihten itibaren, yirmi yıl sonra zamaşımına uğrar ve bu müsadere hükmü infaz edilmez(TCK m.70).

d. İki Çeşit Cezaya Hükmedilmesi Durumu

Yabancı kanunlarda bu durumu düzenleyen hükümler bulunmakta ve iki çeşit cezadan ağır olanın zamaşımı süresine bakılacağı belirtilmektedir. İtalyan Ceza Kanunu 172/3. ve Alman Ceza Kanununun 79/5. maddesi bu şekilde düzenlenmiştir. Alman Ceza Kanunundaki hükme göre, hürriyeti bağlayıcı ceza ile birlikte para cezası veya bir ceza ile birlikte hürriyeti bağlayıcı tedbire, müsadereye, imhaya hükmedilmişse, bunlardan birisi zamaşımına uğramadan, diğeri zamaşımına uğramayacağı belirtilmiştir. Ceza Kanunumuz da mahkumiyet hükmü, türleri birbirinde farklı birden fazla cezayı içermesi durumunda, en ağır ceza için öngörülen zamaşımı süresi esas alınır (TCK m.68/4). En ağır ceza, tür olarak ağır olan değil, daha uzun zamaşımı

süresini gerektiren cezadır. Buna göre en ağır cezayı için zamanaşımı için belirlenen sürenin geçmesiyle sözkonusu ceza infaz edilemez¹³.

Bir görüşe göre, ağır cezaların belirlenmesinde, Ceza Kanunumuzun.45-50. maddeleri gözönünde bulundurulmalı, zamanaşımı süresini uzun tutan ceza temel alınmamalıdır.¹⁴ Diğer görüşe göre ise, iki çeşit cezayı gerektiren suçlarda dava ve ceza zamanaşımının hesabında, hangi cezada zamanaşımı daha uzun ise o ceza ve süre göz önüne alınması gereklidir¹⁵.

Aynı fiilden dolayı her ne suretle olursa olsun tekrar muhakemesi görülmesi gereken hükümlünün, daha sonra gerçekleşen mahkumiyeti, önceki mahkumiyetinden daha hafif bir cezayı gerektirmiş ise, zamanaşımı süresi sonraki mahkumiyet hükmünde tespit edilen cezaya göre hesaplanması gerekecektir. Ceza zamanaşımında sürelerin hesaplanması, gün, ay ve yıl hesabıyla belirlenir. Bir gün, yirmidört saat; bir ay, otuz gündür. Yıl, resmî takvime göre hesap edilecektir(TCK m.72/1). Mahkuma verilen veya çekmesi fiilen gereken cezaya göre zamanaşımının belirleneceği ilkesinin bir uygulamasıdır¹⁶. Örneğin, bir suçtan dolayı verilen mahkumiyet hükmü, 20 yıllık zamanaşımına tabi olduğu halde, hüküm Yargıtay tarafından bozularak yeniden yapılan yargılamada suçun vasfı değişmiş ve 10 yıllık zamanaşımına tabi bir suç niteliğinde kabul edilmiş is, zamanaşımı değişen yeni nitelikteki suça ve bunun tabi olduğu süreye göre hesaplanması gereklidir¹⁷. Benzer düzenlemeler, yabancı kanunların bir çoğunda da yer almaktadır. Küba kanunu madde 65/2, Brezilya Kanunu madde 118 ve Avusturya Kanunu madde 59/4 bunlardandır¹⁸.

Aynı fail hakkında, işlemiş olduğu birden fazla suç için birden fazla mahkumiyet kararı verilmiş ve cezalar, cezaların içtimai kurallarına göre

13 Coşkun, Atilla, "Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini Muhtevi Kanunların Zaman İtibariyle Suret-i Tatbiki İle İki Çeşit Ceza Müstelzim Suçlarda Müruruzaman Müddeti", *AD*, Haziran 1951, sayı 2-6, s. 211; Çetinkaya, Mehmet, "Ceza Hukukunda Zamanaşımı", *AD*, Eylül 1971, sayı 9, s. 582; Temistokli, "Cihet-i Cezaiyede Müruruzaman", s.763 v.d.;Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.649 v.d.

14 Önder, Ceza Hukuku, s. 303; Coşkun, "Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini..", *Adalet Dergisi*, Haziran 1951, sayı 2-6, s. 212; Çetinkaya, "Ceza Hukukunda Zamanaşımı", s. 583.

15 Kunter, Nurullah, "İki Çeşit Cezayı Gerektiren Suçlarda Dava Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması", *İHFM*. 1947, XIII/3, s. 1230; Coşkun, "Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini..", s. 213; Çetinkaya, "Ceza Hukukunda Zamanaşımı", s. 584.

16 Majno, Ceza Kanunu Şerhi Türk ve İtalyan Ceza Kanunları, Ankara 1977, c. 1, s. 544.

17 İBK, 3.6.1942, 36/15, zikreden Önder, Ceza Hukuku, s. 303.

18 Önder, Ceza Hukuku, s. 303; Kunter, "İki Çeşit Cezayı Gerektiren Suçlarda...", s. 1230; Coşkun, "Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini..", s. 213; Çetinkaya, "Ceza Hukukunda Zamanaşımı", s. 584.

toplanmış ise, zamanaşımı içtima neticesi elde edilen toplam cezaya göre değil, her ceza bağımsızlığını içtima dışında koruması nedeniyle, her cezanın ilişkin olduğu zamanaşımına göre süreler hesaplanması gereklidir¹⁹. Yabancı hukukta da bu hal bazı kanunlarda açık hüküm ile belirlenmiştir. **Yargıtay**'ın bu durumu, "TCK'nun 112. (5237 s. TCK m.68) maddesinin neville başka başka cezaları havi hükümlerin en ağır ceza için konulan müddetin geçmesiyle ortadan kalkacağını tespit eden hükmü, aynı suç için tertip edilen başka nevideki cezaların müruru zaman müddetinin hesabına esas olup, ayrı suçlar için müstakillen hükmedilmiş olan cezalara şamil olmayıp, aralarında içtima hükmü tatbik edilmiş olsa dahi, her fiile mürettep cezanın müruru zamanının müstakillen nazara alınması icap eder"²⁰ şeklinde kararında belirtmiştir.

e. İndirim nedenleri

Onsekiz yaşından küçükler için daha kısa süreli, ceza zamanaşımı belirtilmiştir. Fail, fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş ancak onbeş yaşından gün almamış ise, hakkında, yukarıda belirtilen sürelerin yarısının geçmesiyle ceza, zamanaşımına uğrayacak ve infaz edilmeyecektir(TCK m.68/2)²¹.

Yine fail, fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş ancak onsekiz yaşından gün almamış ise, yukarıda belirtilen sürelerin üçte ikisinin geçmesiyle ceza, zamanaşımına uğrayacak ve infaz edilmeyecektir(TCK m.68/2).

3. Ceza Zamanaşımı Sürelerinin Belirlenmesi

Dava zamanaşımı sürelerinin belirlenmesinde ortaya çıkan güçlük ceza zamanaşımı bakımından için geçerli değildir. Çünkü mahkumiyet hükmü verilmiş olduğundan, somut ceza artık kesinleşmiş ve belli olmuştur. Verilmiş olan cezaya bakılmak suretiyle, 68. maddedeki sürelerden hangisinin olayda uygulanacağı belirlenir. Yargıtay'ın içtihadı da bu yöndedir. Bu içtihat göre, "ceza müruruzamanının hesabında fiilin istilzam ettiği cezanın miktarı değil, hükmolunan ceza miktarının nazara alınması icap eder"²².

Aynı mahkumiyet hükmü ile aynı suç için birden çok ceza verilmiş olması durumunda ise, en ağır cezanın zamanaşımı süresi diğerleri hakkında da uygulanır. Örnek olarak, bir suç için altı yıl hapis ile birlikte bir miktar

19 Kunter, "İki Çeşit Cezayı Gerektiren Suçlarda...", s. 1230; Coşkun, "Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini.", s. 213; Çetinkaya, "Ceza Hukukunda Zamanaşımı", s. 584; Önder, Ceza Hukuku, s. 303.

20 4. CD. 27.9.942, 1852/33, zikreden Önder, Ceza Hukuku, s. 304.

21 Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.649 v.d.

22 4. CD. 28.03.1957, 4533/4770 zikreden Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s.1008: Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s.280.

adli para cezası da hükmedilmiş ise, her iki cezanın zamanaşımı süresi yirmi yıldır. Oysa, bu ceza yalnız başına verilmiş olsa idi, adli para cezası on yılda zamanaşımına uğrayacaktı. Türk Ceza Kanununun 68/4. maddesinin **“türleri başka başka cezaları içeren hükümler, en ağır ceza için konulan sürenin geçmesiyle infaz edilmez”** yolundaki hükmü ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 99/I, **“bir kişi hakkında hükmolunan her bir ceza diğerinden bağımsızdır, varlıklarını ayrı ayrı korurlar”** hükmünden böyle anlaşılmaktadır. Nitekim Yargıtay’ın konuyla ilgili içtihadı da bu yöndedir. Bu karar göre, **“(Hafif) hapis ve (hafif) -adli- para cezalarının birlikte hükmedildiği hallerde zamanaşımı, (hafif) hapis cezasına göre hesaplanır”²³.**

Bu konuda 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanununda açık düzenleme yer almaktadır. Bu Kanuna göre, bağlayıcı bir ceza ile birlikte, para cezasına hükmedilmedikçe, zamanaşımı bakımından sadece hürriyeti bağlayıcı cezaya bakılacağı belirtilmektedir. Kanunumuz bakımından ise “en ağır ceza”dan anlaşılması gerekenin, türü itibariyle ağır olan ceza değil, daha uzun süreli zamanaşımını gerektiren cezadır(TCK 68/4)²⁴.

Ceza zamanaşımı, hükümde yazılı olan cezaya göre belirlenecek olması ile birlikte, bu ceza genel veya özel af ile daha hafif bir cezaya çevrildiğinde, artık hükümde yazılı cezaya değil, sözü geçen nedenlerden, infaz edilmesi gereken cezaya bakılır. Örneğin hapis cezasının adli para cezasına çevrilmiş olması durumunda, artık asıl ceza adli para cezası olacak ve ceza zamanaşımı buna göre belirlenecektir(TCK m.50/5).Devletin infaz yetkisi, bu son cezaya çevrildiğine göre, infaz yetkisini engelleyen ceza zamanaşımının da buna göre belirlenmesi yerinde olacaktır²⁵. Buna göre de işleyecek olan zamanaşımı süresi, hükümde belirlenen cezaya göre değil, geriye kalan cezanın, zamanaşımı süresidir.

Türk Ceza Kanununun 68. maddesi, içtima ettirilmiş cezalara uygulanamaz. Dört yıl hapis cezası ile üç yıl hapis cezasının içtima ettirilerek, suçluya yedi yıl hapis cezası verilmesi durumunda, zamanaşımı süresi yirmi yıl değil, on yıl olacaktır²⁶.

23 6. CD. 03.11.1962, 5049/5127, zikreden Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s.1009.

24 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s.280; Kunter, “İki Çeşit Cezayı...”, s.1230; Coşkun, “Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini..”, s. 213; Çetinkaya, “Ceza Hukukunda Zamanaşımı”, s. 584.

25 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s.281; Coşkun, “Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini..”, s. 213; Çetinkaya, “Ceza Hukukunda Zamanaşımı”, s. 584; Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.651 v.d.

26 Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s.1009.

B. CEZA ZAMANAŞIMINDA SÜRELERİN BAŞLAMASI

1. CEZA ZAMANAŞIMINDA SÜRELERİN BAŞLANGICI İLE İLGİLİ SİSTEMLER

Ceza zamanaşımının başlangıcı hakkında, kanunlarda genelde açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ceza zamanaşımının başlangıcında değişik sistemler bulunmaktadır:²⁷

Birinci sisteme göre, mahkumiyet hükmünün kesinleşmesi ile ceza zamanaşımının başladığı kabul edilmektedir. Çünkü ancak hüküm kesinleştikten sonra bir kimseye suçlu demek ve belli bir cezaya çarptırılmış olmasından bahsetmek mümkündür. Bu sistemi kabul eden kanunlar şunlardır: İsviçre Ceza Kanunu(m.74/1), İtalya Ceza Kanunu(172/4-5)²⁸, Norveç Ceza Kanunu(m.73/1), Yugoslavya Ceza Kanunu(m.83), Yunanistan Ceza Kanunu (m.114), Alman Ceza Kanunu(m.79/6)²⁹ ve Avusturya Ceza Kanunu (m.59/2)³⁰.

İkinci sisteme göre ise, kesinleşen mahkumiyet hükmünün mahkuma tebliği veya tefhimi ile süre başlamaktadır. Ceza zamanaşımının başlaması için hükmün kesinleşmesine lüzum görülmemesinin gerekçesi şudur: Eğer ceza zamanaşımının başlaması için mahkumiyetin kesinleşmesi esas tutulacak olursa, kanunyoluna başvuru hakkını kullanan bir kimse ile böyle bir yola gitmeyen kimse arasında, birinci hakkında zamanaşımının ikinciye göre daha geç başlaması yolunda bir fark olmayacaktır. Bu ise sakıncalı bir durumdur. Bu sistemi kabul eden kanunlar da Arjantin Ceza Kanunu(m.66), ve İspanya Ceza Kanunu (m.114)dur³¹.

Üçüncü sistem de mahkumiyet hükmünün infaz kabiliyetini aldığı günden itibaren süre başlamaktadır. Örneğin Danimarka Ceza Kanunu bu şekildedir.

Fransa'da ise sistem biraz farklılık arz etmektedir. Buna göre mahkumiyet hükmünün ilk derece mahkemesinden verilmiş olması ile kanunyoluna

27 Önder, Ceza Hukuku, s.298; Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s.999; Hakeri, Ceza Hukuku, s.388 v.d.

28 İtalyan Ceza Kanununun 172/4, 5. maddesine göre, "süre, mahkumiyet kesinleştiği günden veya mahkumun infazı başlamış olan cezadan kaçtığı günden itibaren başlar."; "Cezanın infazı bir sürenin geçmesine veya bir şartın gerçekleşmesine bağlı ise ceza zamanaşımı süresi, sürenin geçtiği veya şartın gerçekleştiği günden itibaren başlar."

29 Alman Ceza Kanununun 79/6. maddesine göre; "Zamanaşımı, mahkeme kararının hükmü ifade etmesinden başlar."

30 Avusturya Ceza Kanununun 172/4. ve 5. maddesine göre; "Bu zamanaşımının süresi, ilgili ceza veya yaptırıma hükmeden kararın hüküm ifade etmesinden başlar."

31 Temistokli, "Cihet-i Cezaiyede Müruruzaman", s.763 v.d..

gidilmiş olması arasında fark bulunmaktadır. İlk derece mahkemesi, hükümlerinde cinayet suçlarında hükmün tefhimi ile, cünha ve kabahatlerde ise kanunyolu süresinin geçmesi ile başlamaktadır. Kanun yoluna gidilmiş olması durumunda ise, bu mahkemede verilen karar tarihinden itibaren süre başlamaktadır³².

2. TÜRK CEZA KANUNUNA GÖRE CEZA ZAMANAŞIMI SÜRELERİNİN BAŞLANGICI

Türk Ceza Kanununun 68/5. maddesinde ceza zamanaşımının başlangıcı şu şekilde gösterilmiştir; ceza zamanaşımı, “hükmün kesinleştiği veya infazın herhangi bir suretle kesintiye uğradığı günden itibaren işlemeye başlar ve kalan ceza miktarı esas alınarak süre hesaplanır”. Buna göre, ceza zamanaşımının hükmün kesinleşmesi ile ya da infazın herhangi bir nedenle kesintiye uğradığı günden itibaren başlayacaktır.

Ceza zamanaşımında sürelerin hesaplanması da gün, ay ve yıl hesabıyla belirlenir. Bir gün, yirmidört saat; bir ay, otuz gündür. Yıl, resmî takvime göre hesap edilecektir(TCK m.72/1).

a. Ceza zamanaşımı süresinin Başlangıç Günü

Gerek dava, gerek ceza zamanaşımı sürelerinin hesabında, suçun işlendiği veya cezanın kesinleştiği günün hesaba katılması konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüş göre, suçun işlendiği günün de hesaba katılmasıyla, süre işlemeye başlar. Diğer görüşe göre ise, suçun işlenmiş sayıldığı günün zamanaşımında, hesaba katılmaması gerektiğini belirtmektedirler. Karşılaştırmalı hukukta açık hüküm sevk ederek, iki sisteme yer vermiş olan kanunlar da bulunmaktadır. Örneğin 1930 tarihli Finlandiya Ceza Kanunu, başlangıç gününün hesaba katılmayacağına dair açık hüküm getirmiştir. Bununla birlikte açık düzenlemeye yer vermeyerek, konuyu uygulamaya bırakmıştır³³.

aa. Başlangıç Gününü Saymayan Görüş:

Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, suçun işlendiği günün zamanaşımı süresine dahil sayılmaması gerektiğini şu gerekçelerle açıklamaktadır: Öncelikle, bir yerden itibaren, örnek olarak bir evden itibaren şu kadardır, denilmesi durumunda bu uzaklık, o evin duvarının iç kısmından değil, dış kısmından başlar. Yine, süreyi saat ve dakika ile ölçülseydi, şüphesiz suçun

32 İçel, Yaptırım Teorisi, s. 374.

33 Önder, Ceza Hukuku, s. 282; Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 998; Temistokli, “Cihet-i Cezaiyede Müruruzaman”, s.763 v.d..

işlendiği saat ve dakika, zamanaşımına dahil sayılmayacaktı. Zamanaşımında en küçük ölçü olarak, gün kabul edildiğinden, suçun işlendiği gün hesaba katılması mümkün değildir³⁴.

Diğer taraftan, bir şeyin başlaması diğer bir şeyin bitmiş olmasına bağlı olması durumunda, bu iki şeyin ölçü olarak kabul edilmiş zaman bölümü içinde, birlikte bulunmaması gereklidir. Zamanaşımı süresinin hesaplanmasında, saat ölçü birimi kabul edilmediğine ve en küçük ölçünün her biri diğerine eşit uzunlukta gün ölçüsü olduğuna göre, suçun işlendiği gün dikkate alınmaması gereklidir. Bu şekilde, suçun işlendiği günün ertesi, zamanaşımının birinci günüdür.³⁵

765 sayılı TCK ve bunun kaynak Kanun olan İtalyan Ceza Kanununda da bu tartışmalar bulunmaktaydı. Kaynak İtalyan Ceza Kanununun hazırlık çalışmaları sırasında bu konu üzerinde durulmuş ve başlangıç gününün zamanaşımı süresi dışında bırakılması kararı verilmiştir. Hatta hiçbir şüpheye yer vermemek için bu konu kayıtlara geçirilmiş ve kanun buna göre düzenlenmiştir. Buna göre, zamanaşımı suç gününden işlemeye başlayacaktır. Her gün yirmi dört saattir, o halde zamanaşımı süresinin başlangıcı da suçun işlendiği günün gece yarısını takip eden, ilk dakikadır. Suçun işlendiği günün takip eden gün, zamanaşımının ilk günüdür. Eğer suçun işlendiği günün bir kısmı zamanaşımı süresine dahil sayılmış olsaydı, zamanaşımı süresi işlendiği saat bilinen suçlarda, bilinemeyen suçlardakinden daha kısa olması gerekecektir³⁶.

Fikrimizce bu konuda 5237 sayılı TCK'un 68/5. maddesinde düzenleme yapılması yerinde olacaktır. Bu durum da **"kanunsuz suç ve ceza olmaz"** (**nullum crimen sine lege, nullum poena sine lege**) ilkesinin sonucu olan, suç ve ceza hükmü içeren kanunun açık ve net olması gereklidir.

bb. Başlangıç Gününü Sayan Görüş:

Bazıları da suçun işlendiği günü zamanaşımı süresine dahil etmektedirler. Bu görüşe göre, ceza zamanaşımına suçun işlendiği gün dahil sayılmazsa, suçun işlenmesiyle başlaması gereken, zamanaşımı ertesi güne kadar işlememiş, durmuş sayılacaktır. Buna karşılık kanunda zamanaşımını durduran nedenler sınırlı sayıda gösterilmiştir. Bunların içinde, böyle bir durum öngörülmemiştir. Yine zamanaşımı, soruşturmaya başlamak hakkının doğduğu zaman olan, günden itibaren başlar. Soruşturmaya başlamak hakkı ise,

34 Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1000.

35 Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1000.

36 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 260; Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1000, 1001.

suçun işlendiği anda zaten bulunmaktadır. Bu durumda zamanaşımı da bu andan itibaren işlemeye başlaması gerekecektir. Başlangıç gününü hesaba katmamak suretiyle, zamanaşımını sanığın aleyhine uzatmaya gerek bulunmamaktadır³⁷.

b. Hükümün Kesinleşmesi

Türk Ceza Kanunu, hükmün kesinleştiği günü de dava zamanaşımında olduğu gibi, ceza zamanaşımında sürenin belirlenmesinde içine alınmaktadır.

Hükümün kesinleşmesi, muhakeme hukuku ilkelerine göre belirlenir. Burada hükümün kesinleşmesinden önceki durumda, ceza zamanaşımı değil, dava zamanaşımı bulunabilir. Bu nedenle mahkumiyet hükmünün verilmesiyle, kesinleşmesi arasında geçen süre, ceza zamanaşımına süresi içinde değildir. Kesinleşmiş mahkumiyet hükmü, dava zamanaşımını keser ve kesilmeden sonra işlemeğe başlayacak olan zamanaşımı yine dava zamanaşımıdır. Hüküm, temyiz edilmemiş ya da temyiz edildiği halde, Yargıtay tarafından onanmış olması durumunda, artık kesin hüküm halini almıştır. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanununun 286. maddesinde yer aldığı gibi³⁸, bazı cezaları gerektiren suçlar, ilk derece mahkemesinin hükmünü vermesi ile birlikte, bunlar kesin hüküm haline gelmektedirler³⁹.

c. Cezanın Ertelenmesi Halinde

Mahkumiyet hükmü ile birlikte ceza ertelenmiş ise(TCK m.51), ceza zamanaşımı mahkumiyet hükmünün kesinleşmesi ile birlikte işlemeye başlamayacaktır. Bu konuda TCK'nda hüküm bulunmamaktadır. Bizim de kattığımız görüşe göre, ertelenmiş cezalar derhal infaz edilebilir nitelikte olmadığı için, ceza zamanaşımı mahkumiyet hükmünün kesinleşmesi ile birlikte değil, ertelenen cezanın deneme süresi içinde düştüğü günden itibaren başlayacaktır. Erteleme düştüğü zaman, ertelenen ceza, 68. maddede o ceza için öngörülen süreler içinde infaz edilmediği takdirde, ceza zamanaşımı gerçekleşmiş olur. Karşılaştırmalı hukukta ertelenmiş cezalarda, ceza zamanaşımının deneme süresi içinde duracağı bazı kanunlarda açıkça gösterilmiştir. Örneğin Brezilya Ceza Kanunu (m.112) ve Avusturya Ceza Kanunu(m.60/2) bu şekildedir⁴⁰.

37 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 260; Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1000.

38 1412 sayılı CMUK'nun 305. maddesindeki , 5271 sayılı CMK'nun 286. maddesindeki durumlar.

39 Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1012; Önder, Ceza Hukuku, s. 299; Dönmezer-Erman, age, c. 3, s. 285.

40 Ayhan Önder, *Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler*, İstanbul 1963, s. 244 vs; Ayhan Önder, "Müeccel Cezada Müruruzaman", *ABD*, 1958, sayı 5, s. 247; Dönmezer/

Bununla ilgili bir Yargıtay görüşü, “ertelemeyi düşüren ikinci suça ilişkin hükümlülük kararının kesinleşmesi, ertelenmiş bulunan cezanın infazı için hukuki bir saptama niteliği taşır. Ertelenmiş cezanın infazında ceza zamanasının ikinci suçun işlendiği gün itibariyle hesaplanması gerekir”⁴¹, şeklindedir.

Diğer bir görüş ise, mahkumiyet hükmünün ertelenmesi halinde ceza zamanasının başlamasında, ertelenen cezanın infazının gerektiği gün, temel alınması gereklidir⁴².

d. Başladıktan Sonra İnfazın Kesintiye Uğraması Halinde

Hükmün kesinleşmesinden sonra, CMK madde 247/3 kanuni nedenlerle veya mahkumun kaçak olması nedeniyle cezanın infazına başlanılamamış olması hallerinde, ceza zamanasını süresinin başlangıcı, hükmün kesinleşmesidir. Ancak 68/5. maddede infazın kesintiye uğramasından bahsedilmekte ve bu kesintinin söz konusu olabilmesi için de cezanın infazının başlaması gerektiği belirtilmektedir. Cezanın infazına başlandıktan sonra, her ne nedenle olursa olsun, infaz kesintiye uğramış ise, kesilme gününden itibaren ceza zamanasını süresi yeniden başlayacaktır. İnfaz sırasında cezanın infazının kesintiye uğraması durumunda ceza zamanasını süresinin belirlenmesi konusunda değişik sistemler bulunmaktadır⁴³.

Bir sisteme göre, infaza başladıktan sonra kesintiye uğraması durumunda, ceza zamanasını süresi kesinti gününden itibaren yeniden işlemeye başlamaktadır. Burada cezanın infazına başlanmış olmasını, ceza zamanasını süresinin işlemesine engel olduğu ve kestiğinden, kesilme ile sürenin başlayacağını kabul edilmektedir. İspanya (m.116/1), Arjantin (m. 66), İsviçre (madde 75), Romanya (m.171/2) ve Yugoslavya’da (m. 83/4) bu sistem içinde yer almaktadır.

Diğer sisteme göre ise, ceza zamanasının kesilmesi nedenleri kabul edilmez ve burada yalnızca durma nedenleri kabul edilir. Bu şekilde infazın kesintiye uğraması ile ceza zamanasını durmuş olmaktadır. Örneğin Alman Ceza Kanununun sistemi bu şekildedir.

Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 281; Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1012; Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.650v.d.

41 1. CD, 15.9.1998, 2812/2751, YKD, 1998, c. 24, sayı 11, s. 1703, zikreden İçel, Yaptırım Teorisi, s. 375.

42 Uzun, Mehmet Ali, , *Ceza Hukukunda Zamanasını*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 1994, s. 174.

43 Önder, Ceza Hukuku, s. 300; Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1012; Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.651 v.d.

Türk Ceza Kanununun 68/5. maddesi ile ilgili iki görüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre, 68/5. madde mutlak, ceza infaz edilirken herhangi bir nedenle infazın kesintiye uğraması durumunda, ceza zamanaşımı yeniden işlemeye başlayacaktır. Ancak hükmün kesintiye uğraması, haksız bir nedenle dayanıyorsa, bu hükmün uygulanması gereklidir. Bu hükmün uygulanmaması durumunda, adaletsiz neticeler ortaya çıkabilir. Örneğin, ceza infaz edilirken akıl hastası (TCK m.32) olan hükümlünün cezası ertelenecektir. Kanun kesinti nedenleri arasında bir ayırım yapmadığı için, bu halde de ceza zamanaşımının yeniden başlaması gerekecektir. Buna karşılık kanunun, bu hükmünün yalnız infaz kurumunda kaçma gibi, kesinti durumlarına bağlı tutulması daha yerinde bir düzenleme olabilirdi⁴⁴.

Kanunda “**infazın herhangi bir surette kesintiye uğradığı**” ibaresini kullanıldığına göre, bu durum infazına başlanılmış mahkumiyetlerle ilgili olduğu açıktır. Çünkü başlanmamış bir şeyin, kesilmesinden söz edilemez. İnfazına başlanılmış mahkumiyetlerde de zamanaşımı, mahkumiyet hükmünün kesinleştiği günden itibaren işlemeye başlayacaktır. Bu nedenle hükümlünün, hakkındaki hükmün kesinleşmesinden sonra kaçması ya da kanuni nedenlerle infaza başlanmamış olması durumunda zamanaşımı, hükmün kesinleştiği günden itibaren işlemeye başlayacaktır⁴⁵.

Cezaların akıl hastalığı ya da diğer bir hastalık nedeniyle, infazına başlanılmaması durumunda da aynı şekilde düşünülmesi gereklidir. Ancak akıl hastalığı ya da diğer bir hastalık, cezanın infazına başlandıktan sonra meydana gelmesi durumunda, geri kalan kısmın infazı ertelenmektedir(5275 sayılı CGTİHK m. 16). Bu şekildeki bir erteleme, infazın kesilmesi sayılması gerekecektir. Çünkü kanun kesilme nedenleri şeklinde bir ayırım yapmakta ve infazın “**herhangi bir şekilde kesintiye uğraması**”ını yeterli görmektedir. Buna karşılık, sözkonusu durumu akıl hastalığına tutulmuş bir hükümlü ile ilgili düşünmek yerinde olmayacaktır. Cezasının büyük bir kısmını çektikten sonra akıl hastalığına uğramış bir hükümlü ile ilgili, zamanaşımının yeni baştan ve süre bakımından tam olarak başlaması yerinde olmayacağı açıktır. İnfazın kesilmesi halinde zamanaşımının kesilme gününden başlaması yolundaki kanun hükmü, her ne şekilde olursa olsun bütün kesilme hallerini kapsadığı için böyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu hüküm,

44 Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1012; İçel, Yaptırım Teorisi, s. 375; Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.651 v.d.

45 Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1012-1013..

infaz kurumundan kaçmak gibi, infazın kanuna uygun olmayacak şekilde kesilmesi durumlarıyla bir sınırlamaya gidilmeliydi⁴⁶.

Yine diğer bir görüşe göre, kanun kesinti nedenleri arasında bir ayırım yapmamıştır. Bu nedenle haklı ve haksız nedenler gibi bir ayırma gidilmesi uygun değildir. Ceza infaz edilirken kesintiye uğraması halinde, ne kadar süre, ceza infaz edilmiş ise, bu ceza infazı gereken cezadan indirilmelidir. Geriye kalan ceza için de ne kadar bir zamaşımı süresi sözkonusu ise, bu süreyi kabul etmek gereklidir. Bu görüşü, karşılaştırmalı hukukta, kanunda düzenleme yapılmak suretiyle, bu sistemi, Belçika (m.95), Portekiz (m.125/7), Brezilya (m.113) kabul etmişlerdir. Örneğin Belçika Kanununda, cinayet suçlarının cezalarında beş yıldan, cünhalarda ise iki yıldan fazla bir sürenin infazından sonra kesinti meydana gelmiş ise, infaz edilmiş olan ceza süresi esas cezadan indirilecektir. Geriye kalan ceza süresi üzerinden zamaşımı süresi hesaplanacaktır. Portekiz, Brezilya ve İsveç Kanunlarında ise, herhangi bir sınırlama getirilmemiş ve her cezada bu uygulanmaktadır.⁴⁷

Koşullu salıverilme(5275 s. CGTİHK m.107), infazda gerçekleşen bir kesinti değildir ve ceza zamaşımının başlamasını da gerektirmemektedir. Koşullu salıverilen mahkum, geri kalan süre içinde, salıverilme kararının geri alınmasını gerektiren bir fiil işlememesi durumunda, cezası infaz edilmiş sayılmaktadır. Bu itibarla koşullu salıverilme durumunda da infazın halen devam ettiğini kabul etmek gerekir. Bu durumda kesinti günü, zamaşımının başladığı ilk gün sayılacaktır⁴⁸.

III.CEZA ZAMAŞIMININ DURMASI

Türk Ceza Kanununun, ceza zamaşımını durduran bir engel göstermemiştir⁴⁹. Fikrimizce kanun ceza zamaşımını durduran engelleri göstermemiş olmasının karşılık, ceza zamaşımını durdurma neticesini veren özel durumlar, TCK'nun dışında bulunmaktadır. Bu durumda Ceza Kanunu konuya ilişkin hüküm getirmeyerek, durma kurumunu kabul etmemiş ancak, diğer bazı kanunlar bunu kabul etmiştir. Bunlar 1982 Anayasa'sının 83/4,

46 Erem/ Danışman/ Artuk, *Ceza Genel Hükümler*, s. 1013; akis görüş için bkz: Dönmezer/ Erman, *Nazari Tatbiki*, Cilt:III, s. 285.

47 Önder, *Ceza Hukuku*, s. 300; Dönmezer/ Erman, *Nazari Tatbiki*, Cilt:III, s. 281; İçel, *Yaptırım Teorisi*, s. 375.

48 Kunter, Nurullah, *Ceza Hukukunda Zamaşımı* (yayınlanmamış doçentlik tezi), İstanbul 1951, s. 128; Dönmezer/ Erman, *Nazari Tatbiki*, Cilt:III, s. 285.

49 Erem/ Danışman/ Artuk, *Ceza Genel Hükümler*, s. 1017; Önder, *Ceza Hukuku*, s. 304; Hakeri, *Ceza Hukuku*, s.389.; Centel/ Zafer/Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, s.650 v.d.

5275 sayılı CGTİHK'nun 118/I, Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun⁵⁰ 15 ve 19/1-a. maddeleridir.

Ancak Dönmezer-Erman'a göre, kanunkoyucu tarafından ceza zamanaşımında durma kurumu hiçbir şekilde kabul edilmemiştir. Buna göre her ne kadar cezanın infazını geri bırakan bazı nedenler bulunsa bile, bu nedenler zamanaşımını durdurucu bir etki yapmamaktadır. Bu gibi durumlarda infaz kesilmiş sayılacağından, kesinti gününden itibaren zamanaşımı da işlemeye başlayacaktır. Buna karşılık, sözkonusu zamanaşımı süresini hesaplarken, temel mahkumiyetin süresine göre değil, kesintiden sonraki infazı gereken cezadaki süreye bakılması gerekecektir⁵¹.

Bu görüşe karşı Erem, 1982 Anayasa'sının 83/4. maddesinde "...üyelik süresince zamanaşımı işlemez" hükmü, gerek dava gerek ceza zamanaşımını durduran bir engeldir, demektedir⁵².

Dönmezer-Erman'a göre ise, 1982 Anayasa'sındaki bu maddedeki durum durma değil, ceza zamanaşımına ait sürenin başlangıç tarihinin belirlenmesidir. Yazara göre bir milletvekilinin, mahkumiyetinin infazı için yasma dokunulmazlığının kaldırılması istenip de meclisin bunu ret ederek, infazın dönem sonuna bırakılmasına karar verecek olması durumunda, ceza zamanaşımı 68/5. maddede yazılı olduğu şekilde, hükmün kesinleştiği tarihten itibaren değil, mahkumun üyelik sıfatının düştüğü tarihten itibaren başlayacaktır⁵³.

Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanunun "zamanaşımı" başlığı altında 15. madde hükmü, (1) Birden fazla mahkumiyeti olan kişi bu mahkumiyetlerden birine ilişkin cezayı infaz kurumunda çektiği sürece, diğer cezaları açısından ceza zamanaşımı işlemez.(2) Cezanın infazının ertelenmesi veya durdurulması halinde, bu cezaya ilişkin zamanaşımı işlemez"⁵⁴, şeklindedir.

Buna göre birden fazla mahkûmiyeti bulunan kişinin, bu mahkûmiyetlerden biri ile ilgili cezayı, infaz kurumunda çektiği sürece, diğer cezaları bakımından zamanaşımı işlemeyecektir. Yine cezanın infazının ertelenmesi

50 23.03.2005 gün ve 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun, Resmi Gazete 31 Mart 2005, No:25772 (Mükerrer).

51 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 289; Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.650 v.d; Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.591.

52 Erem, TCK Şerhi, c. 1, s. 900.

53 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 289.

54 Aynı kanunun ve 19/1-a. maddesine göre, 15. maddenin 2. fıkrası Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.

ya da durdurulması hallerinde de bu cezaya ilişkin zamanaşımı işlemeyecektir.

5275 sayılı CGTİHK'nun 118/I. maddesinde, "sırf askeri suçlar ile askeri disiplin suçları ayrık olmak üzere, askere alınmadan önce ve askerlikleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı er ve erbaşlar ile yedek subaylar hakkında kısa süreli hapis cezaları yerine hükmedilen Türk Ceza Kanununun 50nci maddesinin birinci fıkrasının ©, (e) ve (f) bentlerinde yazılı tedbirler ile bu Kanunun 106ncı maddesinde yazılı adli para cezasının yerine getirilmesi askerlik hizmetlerinin sonuna bırakılır. Bu süreler içinde zamanaşımı işlemez", hükmü yer almaktadır⁵⁵.

Buna göre, er, erbaşlar ve yedek subaylar, askere alınmadan önce ya da askerlik hizmetlerini yerine getirdikleri sırada, işledikleri suçlar nedeniyle, haklarında kısa süreli hapis cezalar yerine TCK m.50/c,e,f. maddesi gereğince hükmedilen önlemler ile birlikte, adli para cezalarının yerine getirilmesi, bu askerlik hizmetlerinin sonuna bırakılır. Ancak buradaki sözkonusu suçlar hakkında erteleme yapılabilmesi için, bu suçların sırf askeri suç veya askeri disiplin suçu olmaması gerekir.

Netice olarak askerlik hizmeti, yukarıda belirttiğimiz durumlarda cezanın infazı ertelenmekte ve bu hallerde de ceza zamanaşımı süresi de işlemektedir

IV. CEZA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİ

Bazı nedenler ceza zamanaşımını, kesmek suretiyle engeller. Bu kesici etki gösteren nedenin gerçekleşmesiyle, ceza zamanaşımının kanunda öngörülen süre yeniden işlemeye başlar. TCK'nun "ceza zamanaşımının kesilmesi" başlığını taşıyan 71. maddesinde, "(1) Mahkûmiyet hükmünün infazı için yetkili merci tarafından hükümlüye kanuna göre yapılan tebligat veya bu maksatla hükümlünün yakalanması ceza zamanaşımını keser. (2) Bir suçtan dolayı mahkûm olan kimse üst sınırı iki yıldan fazla hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlediği takdirde, ceza zamanaşımı kesilir" şeklinde hüküm yer almaktadır. Buna göre Kanun ceza zamanaşımının kesilme nedenleri olarak, üç neden göstermiştir. Bunlar ceza zamanaşımını kesen nedenler, infaza ilişkin işlemlerin (tebligat yapılması) hükümlünün yakalanması ve başka bir suç işlenmesidir. Bunlar ilamın infazına başlanmadan veya kesinti gerçekleşikten sonra meydana çıkan nedenlerdir. Ceza infaz edildiği sürece, ceza zamanaşımı da söz konusu olamayacağı için, infaz sırasında 71. maddedeki durumlar gerçekleşse, örneğin cezasını çekmekte olan hükümlü,

55 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 289; Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.651.

mahkum olduğu suç cinsinden başka bir suçu cezaevinde iken işlese zamanaşımı kesilmiş olmaz⁵⁶.

A. CEZA ZAMANAŞIMINI KESEN NEDENLER

1. Yetkili Mercii Tarafından İnfaz İşlemlerinin Yapılması (Tebliğat)

Cezanın infazına yetkili olan mercii mahkumiyet hükmünün infazına ilişkin her türlü işlemi, usulüne uygun olarak tebliğ edilmiş olmak koşuluyla ceza zamanaşımı süresini keser. Kanun, önemsiz, sırf idari ve kurum içi nitelik taşıyan bir işlemin, zamanaşımından amaçlanan yararları ortadan kaldırmaması için, tebligat şartı getirilmiştir⁵⁷.

Cezanın infazında yetkili mercii, kural olarak Cumhuriyet Savcılığı'dır. (5275 sayılı CGTİHK. m.19, 20). Söz konusu yapılan işlemlerin de cezanın infazına yönelik olması gerekir. Bu işlemlerin, cezanın infazını engelleyen durumların ortadan kaldırılmasına yönelik olması ya da bu işlemlerin doğrudan veya dolaylı olarak, infaza ait olması da gerekli değildir. Bu nedenle, adli para cezasının belirli bir süre sonra tahsil edileceği ya da cezanın belirli bir süre sonra infazına başlanacağına ilişkin tebliğ edilmesi, ceza zamanaşımını keser. İnfaz için celp, ihzar veya yakalama emri, süreyi keseceği açıktır. İnfazın ertelendiği veya cezanın kesintiye uğradığının tebliği, muhakeme masraflarının ödenmesinin tebliği, cezanın infazına yönelik olmaması nedeniyle, ceza zamanaşımı süresini kesmemektedir⁵⁸.

Yetkili mercii tarafından mahkuma tebliğ edilen işlem, hangi cezanın infazına ilişkin ise, sadece o cezanın zamanaşımını keser. Bu şekilde birden fazla mahkumiyetin söz konusu olması durumunda, sadece biri ile ilgili kendisine tebligat yapılan mahkumun, diğer cezalarına ilişkin zamanaşımı, aynen devam eder. Bununla birlikte, mahkum aynı suçtan dolayı iki cezaya uğramış ve bunlardan sadece birisinin infazı için kendisine tebligat yapılmış ise, bu tebligat diğer cezanın zamanaşımını da kesecektir. Örneğin hapis ceza ile birlikte adli para cezasına mahkum olan kişiye, adli para cezasını

56 Kunter, Nurullah, "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi", *Adalet Dergisi*, yıl:1946, s.168 v.d.; Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 286; Soyaslan, Ceza Hukuku Genel Hükümler, s.591 v.d..

57 Majno, c. 1, s. 554; Kunter, "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi", s.168; Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 286; Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.652.

58 Önder, Ceza Hukuku, s. 305; Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1021; Kunter, "Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi", s.168; Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 286.

ödemesi için yapılan tebligat, diğer hapis cezasının da zamanlaşımını kesmiş olmaktadır⁵⁹.

2. Hüküm Cezasının İnfazı İçin Mahkumun Yakalanması

Mahkumun yakalanması ile ceza zamanlaşımı kesilir. Yakalanma, ceza infazına yönelik olması veya cezanın infazı için yapılmış olması gereklidir. Hapis cezası, adli para cezasından çevrilmiş olsa bile, yine yakalama süreyi keser. Bu itibarla başka bir suç şüphesi ya da cezanın infazının ertelenmesi amacıyla yakalama, bu süreyi kesmeyecektir. Bununla birlikte yakalamayı yapan kişi, yakalama bakımından yetkili olması gereklidir. Ceza Muhakemesi Kanununun 2/J. Maddesine göre, suçüstü(meşhut) durumunda herkes yakalama yetkisini sahip olsa da bu yetki, cezanın infazı açısından herkese tanınmamıştır. Bu nedenle hapis cezasının infazı için, yakalama işlemi yapan kişinin yakalamaya yetkili olması gereklidir(5275 sayılı CGTİHK. m.19, 20)⁶⁰.

Yakalama, cezanın infazı için yapılmış olması yeterlidir. Yakalamadan sonra cezanın infazına başlamadan mahkumun kaçması durumunda da yine süre kesilecektir. Mahkum hangi suç için yakalanmış ise, yalnızca o suç bakımından süre kesilir. Mahkumun işlediği başka bir suç nedeniyle tutuklevine konulmak için yakalanması durumunda, ceza zamanlaşımı süresi kesilmeyecektir⁶¹.

5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununa göre, cezanın infazı için yetkili olan merci, 20. maddede gösterilmiştir. Bu da Cumhuriyet savcısı'dır. Bu merci cezanın infazı için yakalama emri verebilir(5275 sayılı CGTİHK m.19). Bu yakalama emri olmadan CMK'nun 2/j. Maddesine göre polisin yaptığı yakalamanın süreyi kesip kesmeyeceği tartışmalıdır. Bazı yazarlar yalnız C. Savcılığı'nın verdiği yakalama emri üzerinde polisçe yapılan yakalamanın süreyi keseceği görüşündedir⁶². Bazı yazarlar ise, CMK'nun 2/j. maddesinin kıyasen uygulanması sonucu, yakalama emri olmadan da polisçe yapılan yakalamanın süreyi keseceği görüşündedirler⁶³.

59 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 287.

60 Erem/ Danışman/ Artuk, Ceza Genel Hükümler, s. 1022; Önder, Ceza Hukuku, s. 306; Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 287; Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.652.

61 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 287; Önder, Ceza Hukuku, s. 306; İçel, Yaptırım Teorisi, s. 377.

62 İçel, Yaptırım Teorisi, s. 377.

63 Önder, Ceza Hukuku, s. 306; Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 287.

Fikrimizce her ne kadar Ceza Muhakemesinde kıyas mümkün ise de özgürlüğü kısıtlayıcı olan durumlarda kıyasın olmayacağını söylemek gereklidir. Bu itibarla bu konuda kıyasın olmayacağını belirtmek gerekir. Diğer taraftan, 5275 sayılı CGTİHK. m.19, 20. maddelerinde açık olarak hangi durumlarda ve kimin yakalama yetkisine sahip olduğu açıkça gösterilmiştir. Buna göre yetkili merci C.savcı olarak gösterilmiştir.

3. Başka Bir Suçun İşlenmesi

Türk Ceza Kanununun 71/2. maddeye göre, mahkum olan kimse, zamanaşımının işlediği süre içinde, mahkum olduğu suçun dışında başka bir suç daha işlemesi durumunda, ceza zamanaşımı kesilecektir. Ancak, zamanaşımı süresi işlerken hükümlünün işlediği yeni suçun ceza zamanaşımını kesebilmesi için, bunun üst sınırı iki yıldan fazla hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç olması gerekmektedir. Diğer taraftan da yeni işlenen bu suçunda mahkumiyet hükmüyle belirlenmesi gereklidir.

Burada, ceza hukuku bakımından, şu gerekçeyi ileri sürülebilir; Bu şekilde ikinci yeni bir suç işleyen hükümlü, toplumun dikkatini üzerine çekmiştir. Yine bu hükümlü önceki mahkumiyetinin izlerini, emarelerini silmeden yeniden suç işleyerek bunları tazelemiş ve aynı kötü saikle suç işleyerek, kanunun lehine hükümlerinden yararlanma hakkını kaybetmektedir. Hükümlü, aradan zaman geçmesine karşılık, toplum içinde, yaşama ilişkin belirlenen kurallara uygun hareket göstermeyen ve ikinci defa bu kurallara karşı olumsuz yöndeki tutumunu halen koruduğunu göstermektedir. Bunu da yeni bir suç işleyerek ispatlayan kişinin, önceki cezasını çektirmek, büyük bir şiddet sayılmaması gereklidir⁶⁴.

Zamanaşımı ve tekerrür ile ilgili Yargıtay'ın bir kararında, "Sanığın tekerrüre esas alınan mahkumiyeti Sulh Ceza Mahkemesinin 18.12.1978 tarihli ilamı ile saldırgan sarhoşluk suçundan TCK'nun 972/1, 55/3. maddelerine göre verilip, hafif haptisten çevrilmiş 800 lira hafif para cezasına ilişkin olup, kesinleşme tarihinde sabıka kaydında belirtilmediği cihetle, infaz evrakı, celp ve tetkik olunarak TCK'nun 112, 114, 116 ve 117. maddelerine göre infaz zamanaşımı gerçekleşmiş olup olmadığının tespiti, şayet infaz zamanaşımı tahakkuk etmişse, böyle bir ilamın infaz edilmiş olmasının tekerrür hükümlerine esas olamayacağı göz önünde tutularak uygulama yapılması

64 Aktaş, Yusuf, *Ceza Davalarında Yasa Yolları Zamanaşımı ve Süreler*, İstanbul 1979, s. 39; Dönmezer/ Erman, *Nazari Tatbiki*, Cilt:III, s. 288; Centel/ Zafer/Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, s.652.

gerekirken, bu husus üzerinde durulmadan tekerrürden dolayı artırma yapılması kanuna aykırıdır”⁶⁵ demiştir.

Yeni suçun zamanaşımını kesebilmesi için, bu suçun hükmen sabit olmasının gerekli olduğunu belirtmiştik. Ancak zamanaşımını kesici etkisi, ikinci suç hakkındaki hükmün kesinleşmesi tarihinden itibaren değil, bu suçun işlendiği tarihten itibaren süre başlayacaktır⁶⁶.

765 sayılı TCK konuyla ilgili 5237 sayılı TCK’undan farklı olarak yeni işlenen suçun “aynı cins” olmasını aramaktaydı(765 s. TCK m.114/2). Ancak 5237 sayılı TCK’nun 71/2. maddesi “bunun üst sınırı iki yıldan fazla hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç olması” şeklinde hüküm getirmek suretiyle ayrı bir yol izlemiştir. Bu konuda, 5237 sayılı TCK, Pozitivist okulun görüşünü benimsediğini söyleyebiliriz. Nitekim Pozitivistler zamanaşımın kesilmesi ile ilgili iş olması için suçların aynı cinsten olması şartını kabul etmezler. Bunlardan Florian’a göre, “suçların aynı cins olması şartı anlamsızdır. Eğer zamanaşımının tekrar suç işlenmiş olması dolayısıyla kesilmesinin nedeni bu halin, suçlunun korkunçluğunun karinesi ise, böyle bir karine, işlenmiş suç hangi cinsten olursa olsun mevcuttur.” Pufia’ya göre “genel tekerrürün niçin zamanaşımını kesmediğini anlamak güçtür. Bazen genel tekerrür, özel tekerrürden daha ağır olabilir. Kanundaki bu kusur şundan gelmektedir: Kanunun projesinde sadece özel tekerrür kabul edilmiştir. Sonradan kanunun metnine gelen tekerrür de ilave edildi. Fakat zamanaşımına ait olan hükmün bu değişikliğe göre düzenlenmesi gerekirken bu husus unutuldu”⁶⁷.

İkinci suçun yabancı bir ülkede işlenmiş olması durumunda, ceza zamanaşımını süresini kesebilmesi için, bu suç hakkında Türkiye’de hüküm verilmiş olması gerekmektedir⁶⁸. Suçun zamanaşımı süresi içinde işlenmiş olması yeterlidir. Ayrıca mahkumiyet hükmünün de bu süre içinde verilmiş olması gerekmemektedir. Ceza zamanaşımını kesilme gününden itibaren, yeni süre işlemeye başlar⁶⁹.

Ceza Kanunumuzun bu hükmüne benzer kesici nedenler, yabancı kanunlarda da yer verilmiştir. Örneğin Norveç Ceza Kanunu 74. maddesine göre de altı aydan fazla hapis cezasına mahkumiyetten sonra yurt içinde veya yurt

65 2. CD, 23.10.1986, 7172/7445, (Güney, Erhan, *Cezada Tekerrür Uygulaması*, Ankara 1994, s. 70).

66 Dönmezer/ Erman, *Nazari Tatbiki*, Cilt:III, s. 288.

67 Majno, c. 1, s. 577.

68 Majno, c. 1, s. 556.

69 Dönmezer/ Erman, *Nazari Tatbiki*, Cilt:III, s. 288; Önder, *Ceza Hukuku*, s. 307; Erem/ Danışman/ Artuk, *Ceza Genel Hükümler*, s. 1022.

dışında iki seneden fazla hürriyeti bağlayıcı bir cürümden dolayı mahkumiyet, İtalya Ceza Kanunu 172/7. maddesine göre, aynı cinsten suçtan dolayı hapis cezasına mahkumiyet, Arjantin Ceza Kanunu 67/2. maddesine göre, süre içinde bir cürmün işlenmiş olması, ceza zamanaşımını kesici etki ortaya çıkarmaktadır⁷⁰.

B. CEZA ZAMANAŞIMININ KESİLMESİNİN ETKİSİ

Ceza zamanaşımı kesildiği zaman, kesilme nedeninin gerçekleştiği günden itibaren zamanaşımı süresi yeniden işlemeye başlar. Ancak dava zamanaşımında, kesilme nedenleri ne kadar çok olursa olsun, zamanaşımı süresinin belirli bir sınırı aşamayacağı kabul edilmiştir. Buna karşılık, ceza zamanaşımında bu şekilde bir sınır koyulmamıştır. Buna göre kesilme halinde ceza zamanaşımı tam olarak işler ve bu her zaman tekrarlanabilir. Yine kesme nedeni, ani olabileceği gibi, yakalanma halinde olduğu gibi devam da olabilir. Bu son durumda, kesme nedeni devam ettikçe ya da failin yakalanma hali sürdükçe, zamanaşımı da kesilmekte devam edecektir⁷¹.

Ceza zamanaşımının kesilmesinin etkisi, kişiseldir. İştirak halinde işlenen suçlarda, hangi ortak hakkında kesme nedeni gerçekleşmiş ise, süre o ortak hakkında kesilmiş olmaktadır. Çünkü, TCK madde 67/2. maddede dava zamanaşımını kesen nedenlerin ortaklara sirayetini açıkça göstermiş olmasına karşın, ceza zamanaşımının kesilmesinde yayılma ile (sirayetle) ilgili kanunda bir hüküm yer almamaktadır⁷².

Mahkumun işlediği birden fazla suç nedeniyle cezalar gerçek içtima kullarına göre toplanmış ise, hangi suç nedeniyle süre kesilmiş ise etkisi yalnız o suç bakımındandır. Kesilme halinde zamanaşımı süresi yeniden ve tam olarak işlemeye başlar. Yeni süre işlerken yeni bir kesilme nedeniyle süre tekrar kesilebilir. Bu nedenle, kesilmeler halinde dava zamanaşımında olduğu gibi azami bir süre yoktur. Aynı suç için çeşitli cezalar verilmiş ise, mahkum hakkında yapılan kesici işlem bütün cezalar için zamanaşımını keser⁷³.

Ceza zamanaşımının öngörülen sürenin dolması nedeniyle infazın yapılamaması, kişisel hakların istenmesini engel oluşturmamaktadır. Mahkumdan, mahkeme giderlerinin istenebileceği gibi, ayrıca bir hukuk davası açılmak suretiyle tazminat talebinde de bulunulabilir(TCK m.74/3).

70 Önder, Ceza Hukuku, s. 307.

71 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, c. 3, s. 288; Öztürk, Bahri/ Erdem, Mustafa R./ Özbek, Veli Özer, Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, Ankara 1998, s. 115; Centel/ Zafer/Çakmut, Türk Ceza Hukukuna Giriş, s.653.

72 Dönmezer/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 288; Önder, Ceza Hukuku, s. 307.

73 Önder, Ceza Hukuku, s. 307.

C. ZAMAŞIMININ EK YAPTIRIMLARA ETKİSİ

Ek yaptırım, zamaşımının bunlara olan etkisi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, ek yaptırımlar, asıl cezanın etkisini artırmak için verilen cezalar olması nedeniyle, bunların asıl cezaya bağlı olduğu, asıl cezanın bulunduğu yerde ek yaptırımdan söz edilebilecektir. Bu itibarla bağımsız ek yaptırımların çok az bir istisna oluşturması, zamaşımına uğramasının zor ve ender gerçekleşmesi nedeniyle, bu cezalarda zamaşımını ayrıca düzenlemeye gerek bulunmamaktadır. Diğer bir görüş ise, asıl ceza zamaşımına uğraması durumunda, ek yaptırımın da buna bağlı olarak zamaşımına uğramaktadır. Yine başka bir görüşe göre de ek yaptırımlar için ayrıca zamaşımı kabul edilmemelidir. Örneğin Brezilya Ceza Kanununda (m.118/2) bu görüşe göre hüküm getirmiştir. Arjantin Ceza Kanununa (m.62/3-4) göre ise, ek yaptırımların zamaşımına uğraması ile ilgili hükümler getirilmeli ve asıl cezanın zamaşımına uğraması, ek yaptırımın da zamaşımına uğraması sonucunu çıkarmamak gerekliliğini kanunda göstermiştir⁷⁴.

Türk Ceza Kanununun 69. maddesinde ek yaptırımların zamaşımını ile mahkûmiyetin sonucu olan veya ek yaptırım olarak hükümde gösterilen hak yoksunluklarının süresi, ceza zamaşımı doluncaya kadar devam eder (TCK m.69). Hak yoksunluklarına ilişkin düzenleme, TCK'nun 53/1,5. maddesinde yer almaktadır. Buna göre, kişi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak; Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten yoksun bırakılır. Yine seçme ve seçilme ehliyetinden ve diğer siyasi hakları kullanmaktan, velayet hakkından; vesayet veya kayımlığa ait bir hizmette bulunmaktan, vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan, yoksun bırakılır. Ayrıca bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten, yoksun bırakılır.

Yukarıda belirtilen hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, ayrıca, cezanın infazından sonra işlemek üzere, hükmolunan cezanın yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir.

74 Dönmez/ Erman, Nazari Tatbiki, Cilt:III, s. 282; Önder, Ceza Hukuku, s. 308.

Bu hak ve yetkilerden birinin kötüye kullanılması suretiyle işlenen suçlar dolayısıyla sadece adli para cezasına mahkûmiyet hâlinde, hükümde belirtilen gün sayısının yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir. Hükümün kesinleşmesiyle icraya konan yasaklama ile ilgili süre, adli para cezasının tamamen infazından itibaren işlemeye başlar.

Hükmolunmuş olan cezanın infazının gecikmesi durumunda, bu cezaya bağlı hak yoksunluklarının uygulanmasını engellemektedir. Buna karşılık, bu suretle ortaya çıkan hak yoksunlukları, en fazla ceza zamaşımı süresi kadar devam eder. Asıl ceza infaz ile düşecek olursa ek yaptırım da hükümde yazılı sürenin sona ermesiyle son bulacaktır.

SONUÇ

Zamaşımının gerekliliği konusundaki teoriler, hem dava zamaşımı için, hem de ceza zamaşımı için geçerlidir. Ancak dava zamaşımının, ceza zamaşımına göre daha sorunlu bir konu olduğu görülmektedir. Örneğin çeşitli suç tiplerinde dava zamaşımının başlangıcı konusunda doktrinde tartışmalar olmasına karşılık, suç tiplerinde ceza zamaşımının başlangıcı konusunda dava zamaşımı kadar sorunlu görülmemektedir. Çünkü ceza zamaşımının başlangıcı verilen bir ceza hükmü ile olmaktadır. Dava zamaşımının başlaması için böyle kesin bir zaman belirlemek, suç tipleri açısından zordur.

Ceza zamaşımı dolunca, Devletin o cezayı infaz ettirebilme yetkisi ortadan kalkar ve infaz engellenir. Ancak bu durum sadece infaza etkili olup mahkûmiyet hükmünü ortadan kalkmaz. Bu nedenle de mahkûmiyet hükmünün bütün sonuçları geçerliliğini korur. Örneğin, koşulları varsa tekerrür hükümleri uygulanabilecek ya da söz konusu mahkûmiyet yeri, işlenen bir suçun ertelenmesine engel olabilecektir.

Savcı ya da başka bir merci, ceza zamaşımını re'sen uygulamak durumundadır. "Sanık" veya "hükümlü" tek taraflı veya iki taraflı olarak bundan vazgeçmesi mümkün değildir. Buna karşılık, savcı zamaşımının uygulanıp uygulanmayacağı konusunda şüpheye düşmesi durumunda, Ceza Muhakemesi hukukunda geçerli olan, sanık lehine karar verilmelidir.

Ceza zamaşımının öngörülen sürenin dolması nedeniyle infazın yapılamaması, kişisel hakların istenmesini engel oluşturmamaktadır. Mahkûmdan, mahkeme giderlerinin istenebileceği gibi, ayrıca bir hukuk davası açılmak suretiyle tazminat talebinde de bulunulabilir(TCK m.74/3).

Türk Ceza Kanununun 69. maddesinde ek yaptırımların zamaşımı ile mahkûmiyetin sonucu olan veya ek yaptırım olarak hükümde gösterilen hak

yoksunluklarının süresi, ceza zamaşıımı doluncaya kadar devam edecektir (TCK m.69).

Ceza zamaşıımı yalnızca cezanın infazına engel olan bir durumdur. Bu nedenle ceza olarak görülmeyen yaptırımlar, uygulamaya ve infaza etkisi olamaz. Bunun gibi ceza zamaşıımı ile cezanın infazının engellenmesinde, mahkumiyeti ortadan kaldırmayacağı için mahkumiyetin doğurduğu bütün neticeler ve özellikle mükerrir sayılmak ve mahkumiyetin sonucu olarak bir disiplin cezasına uğratılmak sonuçları geçerliliğini yine koruyacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Yusuf:** *Ceza Davalarında Yasa Yolları Zamaşıımı ve Süreler*, İstanbul 1991.
- Artuk, M.Emin/Gökçen, Ahmet/ Yenidünya, A.Caner,** Ceza Hukuku Genel Hükümler I, Ankara, 2002.
- Coşkun, Atilla:** "Ceza Hukukundaki Müruruzaman Müddetlerini Muhtevi Kanunların Zaman İtibariyle Suret-i Tatbiki İle İki Çeşit Ceza Müstelzim Suçlarda Müruruzaman Müddeti", *AD*, Haziran 1951, sayı 2-6.
- Centel, Nur/ Zafer, Hamide/Çakmut, Özlem,** Türk Ceza Hukukuna Giriş, Ekim 2005.
- Çetinkaya, Mehmet:** "Ceza Hukukunda Zamaşıımı", *AD*, Eylül 1971, sayı 9.
- Dönmezer, Sulhi/Erman, Sahir:** *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku*, İstanbul 1994, c. 3.
- Erem, Faruk:** "Yargılamanın Yenilenmesi ve Zamaşıımı", *YD*, c. 18, Ocak-Nisan 1992, s. 45.
- Erem, Faruk/ Danışman, Ahmet/ Artuk, Mehmet Emin:** *Ceza Hukuku* (Genel Hükümler), Ankara 1997.
- Fındıkgil, Yavuz:** "Bir Suç Farklı Zamaşıımlarına Tabi Bulunabilir mi?", *İBD*, XX, 1946/1.
- Günay, Erhan:** *Cezada Tekerrür Uygulaması*, Ankara 1994.
- Hakeri, Hakan:** Ceza Hukuku, Eylül 2005 Ankara.
- İçel, Kayıhan/ Akıncı, Fusun Sokullu /Özgenç, İzzet/ Sözüer ,Adem/ Mahmutoğlu, Fatih S./ Ünver, Yener:** *Yaptırım Teorisi*, İstanbul 2000, 3. Kitap.
- İçel, Kayıhan/Donay, Süheyl:** Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku Genel Kısım 1. Kitap, Ekim 2005, İstanbul, s. 74 v.d..

- İsviçre Ceza Kanunu Öntasarısı**, çeviren:Yener Ünver/ Ayşe Nuhoglu, İstanbul 1997.
- Kunter, Nurullah:** “Ceza Hukukunda Zamanaşımının Kesilmesi”, *Adalet Dergisi*, yıl 1946.
- Kunter, Nurullah:** *Ceza Hukukunda Zamanaşımı* (Yayınlanmamış Doç. Tezi), İstanbul 1951.
- Kunter, Nurullah:** “İki Çeşit Cezayı Gerektiren Suçlarda Dava Zamanaşımı Süresinin Hesaplanması”, *İHFM*. 1947, XIII/3.
- Majno,** Ceza Kanunu Şerhi Türk ve İtalyan Ceza Kanunları, Ankara 1977, c. 1.
- Önder, Ayhan:** “Müeccel Cezada Müruruzaman”, *Anakara Barosu Dergisi*, 1958, sayı 5.
- Önder, Ayhan:** *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul 1989, cilt: 3.
- Öztürk, Bahri/ Erdem, Mustafa R./ Özbek, Veli Özer:** Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku, Ankara 1998.
- Soyaslan, Doğan:** Ceza Hukuku Genel Hükümler, Ankara, 2005.
- Temistokli Zembulidis:** “Cihet-i Cezaiyede Müruruzaman”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Cilt: XVII., 1943, s.763 v.d..
- Uzun, Mehmet Ali:** *Ceza Hukukunda Zamanaşımı*, (yayınlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.